

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslos innspill til utsynsmelding

AHO takker for muligheten til å gi innspill til utsynsmeldingen. AHO støtter meldingens ambisjon om å etablere et kunnskapsgrunnlag om samfunnets og arbeidslivets behov for kompetanse som kan ligge til grunn for fremtidige prioriteringer. AHO er en del av universitets- og høyskolesektoren og vil i den forbindelse knytte sine innspill til de kompetansebehov og dimensjoneringsutfordringer skolen ser for høyere utdanning i Norge.

Hovedpunkter

- Det er viktig at kompetansebehovet sees med et helhetlig blikk, både kortsiktig og langsiktig., Selv om meldingens hovedmål er å se på et langsiktig kompetansebehov for samfunnet, er det viktig at de kortsiktige behovene også adresseres i utsynsmeldingen for å sikre Norge den kompetansen samfunnet behøver.
- Utdanninger som kombinerer teknologi, brukerfokus og kreativitet er helt avgjørende for omstilling og er allerede sterkt etterspurt i offentlig og privat sektor.
- UH - sektoren bør ha de nødvendige styringsvirkemidlene for å dimensjonere for fremtidens kompetansebehov, hvor det kan planlegges langsiktig uavhengig av politiske prioriteringer.
- Det må etableres et styrings- og finansieringssystem som gir tilstrekkelig fleksibilitet og som også gjør det lønnsomt for institusjonene å satse på etter- og videreutdanning.

Kompetansebehov på kort og lang sikt

Det er akutte behov for kompetanse i privat og offentlig sektor som AHO mener regjeringen må ta hensyn til. I følge en rapport fra Samfunnsøkonomisk analyse gjort på oppdrag fra IKT-Norge er det i 2020 3000 ubesatte IKT stillinger i Norge og frem mot 2030 kan tallet øke til 40 000.¹ Det er stor behov for å forsterke IKT kompetanse i hele bredden og øke studieplasser innen området. Brukersentrert IKT-kompetanse, som interaksjons- og tjenstedesign, blir stadig viktigere for digital omstilling og innovasjon innen både privat og offentlig sektor. Bransjeorganisasjonen IxDA påpekte allerede i 2017 at det utdannes for få interaksjons- og tjenstedesignere, og situasjonen er like, om ikke mer, kritisk i 2022.² AHO vil understreke betydningen av en bred forståelse av digital kompetanse hvor utdanningssektoren må utdanne kandidater med både dybdekompetanse og tverrfaglig kompetanse innen både realfaglige og brukersentrerte utdanninger. Designutdanningen, slik den gis hos AHO, vil være sentral i å sikre en brukersentrert, flerfaglig og innovativ tilnærming til den digitale utvikling.

¹ Samfunnsøkonomiske analyse AS - Norges behov for IKT kompetanse i dag og framover - Rapport 1-2021.

² Fredrik Matheson (2017) – Norge Trenger flere interaksjonsdesignere - <https://movito.medium.com/norge-trenger-flere-interaksjonsdesignere-99ca44b67da2>

I rapporten «Hvordan øke utdanningskapasiteten i offentlig planlegging?»³ estimeres det at for å dekke behovet bare i offentlig sektor bør det utdannes anslagsvis 350-400 masterkandidater i året – altså en vekst på mer enn 100% i forhold til nåværende utdanningskapasitet. For å lykkes med strategisk grønn omstilling i kommuner og fylkeskommuner må behovet for bedre plankompetanse og plankapasitet følges opp gjennom å styrke utdanningsinstitusjonenes kapasitet til å utdanne og etterutdanne ikke bare samfunnsplanleggere, men også formsterke arkitekter med kompetanse by og stedsutvikling. Formgivning er et essensielt ledd i å lykkes med å oversette strategisk planlegging og utvikling til faktiske byer og steder som kan møte fremtidens utfordringer, og legge til rette for den grønne omstillingen samfunnet trenger. Her har spesialiserte institusjoner som AHO, NTNU og NMBU en nøkkelrolle i å fylle samfunnets behov.

AHO forstår at det er vanskelig å spå kompetansebehovet i det norske samfunnet fremover. Holdenutvalget fra 2018 konkluderte med at «Kompetansebehov er vanskelige å forutse på lang sikt» og «(...) det knytter seg stor usikkerhet til hvilke kompetanser, utdanninger og yrker som vil kreves for å utføre fremtidens arbeidsoppgaver».⁴ Av den grunn trengs det et mer langsiktig bredt perspektiv på utdanningene, hvor det både læres spesifikke fagkunnskaper og mer generiske ferdigheter tilpasset det 21. århundret⁵, som kritisk tenkning, kreativitet, teknologiforståelse, samarbeid med mer.

Selv om det er vanskelig å spå fremtidens behov kan vi ganske sikkert si at emosjonelle og sosiale ferdigheter stadig blir viktigere, samtidig som vi må håndtere et samfunn med stadig større kompleksitet. Evner til å lære og tenke kritisk, se og utforme konkrete løsninger på komplekse problemstillinger, gode samarbeidsferdigheter, tverrfaglighet og god IKT-kompetanse vil bli viktigere i fremtidens arbeidsliv. Det vil i fremtiden være et økende behov for å forstå hvordan teknologi og digitale verktøy kan tilpasses og forstås av brukere. Det er når ny teknologi møter brukerbehov at de store innovasjoner og omstillinger som oftest skjer, og det er i dette skjæringspunktet det må finnes kompetanse. Vi støtter analysen fra arbeidsgruppen om dimensjonering av høyere utdanning som uttaler at «Flerfaglige studieprogrammer med større faglig valgfrihet i studieforløpet kan bli viktig for å møte de store samfunnsutfordringene».⁶ Kreative utdannelse med et klart fokus på arbeidslivsrelevans, kreativitet, kritisk tenkning og med et klart profesjonsfokus vil uavhengig av fremtidens behov utdanne kandidater som vil bidra til verdiskapning, innovasjon og omstilling i det norske samfunnet.

Det grønne skiftet og omstilling

AHO har forståelse for at behovet for realfag blir trukket frem når teknologiutvikling og grønn omstilling blir diskutert. Grønn omstilling og digitalisering henger sammen. Det handler om å bruke digital teknologi for å skape nye bærekraftige løsninger. Men, vi lykkes ikke med rettferdig og bærekraftig omstilling om arbeidslivet mangler kandidater som forstår samfunnsstrukturer, effekten av våre fysiske omgivelser og menneskelig atferd i møte med endringer og ny teknologi. Ikke noen fagfelt alene kan dekkes

³ Grønning, M. & Aarsæther, N. m.fl. (2019). Hvordan øke utdanningskapasiteten i offentlig planlegging? Rapport fra komite nedsatt av KS og FUS, i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Oslo: KS.

⁴ NOU 2018:2 – Fremtidens kompetansebehov.

⁵ NOU 2014:7, Kapittel 8 - 8 Kompetanser for det 21. århundre.

⁶ Kunnskapsdepartementet 2022 - Arbeidsgruppe om dimensjonering for fremtidens kompetansebehov.

kompetansebehovet i samfunnet da det er behov for både naturvitenskap, realfag, økonomi, samfunnsfag og humanistiske fag å lykkes med omstillingen til lavutslippssamfunnet, håndtere klimarisiko og tilpasse oss klimaendringer.

AHO mener stortingsmeldingene om en innovativ offentlig sektor⁷ og digitaliseringsstrategi for offentlig sektor⁸ er viktige bakgrunnsnotater når kunnskapsbehovet for å sikre omstilling og innovasjon for fremtiden skal diskuteres. Utdanninger som kombinerer teknologi, brukerfokus, arbeidslivsrelevans og kreativitet er helt avgjørende for omstilling og allerede sterkt etterspurt i offentlig og privat sektor.

Dimensjonering

På den ene siden støtter AHO Arbeidsgruppen for dimensjonering i høyere utdanning⁹ som skriver at utdanningssystemet ikke bare skal respondere på arbeidslivets behov, men også ligge i forkant og bidra til å utvikle arbeidslivet. AHO vil understreke dette poenget med at det er behov for en viss «akademisk beredskap» om behovene i samfunnet endrer seg drastisk, som coronapandemien er et godt eksempel på.

På den andre siden vil AHO stille seg helt bak anbefalingen fra den samme arbeidsgruppen som ber om en sterkere refleksjon fra myndighetshold hvordan sikre at studier med for lav kapasitet, hvor kompetansebehovet i samfunnet er høyt, prioriteres.

Regjeringen har signalisert måtehold i statlig pengebruk og tiden som kommer vil by på hardere prioriteringer også for universiteter og høyskoler. Konkret vil det blant annet innebære større krav til omprioritering fra studier med ledig kapasitet, til studier med for lav kapasitet. Slike prioriteringer har erfaringsmessig vist seg vanskelige å gjennomføre. I en tid hvor budsjettene strammes inn er det derfor grunn til å reflektere rundt om sektoren har de nødvendige forventningsavklaringene og styringsvirkemidlene for å dimensjonere for fremtidens kompetansebehov.¹⁰

Det er viktig for AHO å understreke at det må ligge en langsiktig forutsigbarhet i dimensjoneringen av tilbudet i høyere utdanning siden det går raskt å bygge ned studier og kompetansemiljøer, men lang tid å bygge dem opp igjen. For AHO er det avgjørende at utsynsmeldingen tar hensyn til mangfoldet i høyere utdanning. For spesialiserte institusjoner uten ledig studiekapasitet er det tilnærmet umulig å dimensjonere opp etter samfunnets behov. Det er av den grunn viktig at utsynsmeldingen legger opp til en viss grad av statlig styring for å dimensjonere høyere utdanning slik at ressursene prioriteres der behovene for fremtidens kompetanse er stor. Et slikt styringsgrep må være tydelig, kunnskapsbasert, forutsigbart og langsiktig, og ikke være i stadig endring ut fra periodvise politiske prioriteringer.

Arbeidslivsrelevans og etter- og videreutdanning

AHO støtter opp rundt målsetningen til regjeringen om at utdanningstilbud, spesielt etter- og videreutdanningsstudier, skal være oppdaterte og fleksible. Omstilling til det grønne skiftet må sees i sammenheng med EVU, og da sikre at forskning og forskerkompetanse

⁷ Meld. St. 30 (2019–2020) En innovativ offentlig sektor — Kultur, ledelse og kompetanse

⁸ Kommunal- og moderniseringsdepartementet – en digital offentlig sektor 2019

⁹ Kunnskapsdepartementet 2022

¹⁰ Kunnskapsdepartementet 2022

fra akademia rakst kommer ut til næringsliv eller offentlig sektor. Det er for eksempel et stort behov for å tenke nytt rundt hvordan vi bygger og planlegger på, og denne ny kunnskap må kontinuerlig være tilgjengelig for aktører som har behov for det.

EVU er en mer konjunkturavhengig aktivitet, som også krever større fleksibilitet enn ordinære studier. AHO mener derfor utsynsmeldingen må se på hvordan det kan etableres et styrings- og finansieringssystem som gir tilstrekkelig fleksibilitet og som også gjør det lønnsomt for institusjonene å satse på etter- og videreutdanning. Videre vil AHO støtte seg til Hatlenutvalgets rapport¹¹ som pekte på at økt kapasitet til videreutdanning må finansieres med nye penger.

¹¹ Finansiering av universiteter og høyskoler (2022) - Rapport til Kunnskapsdepartementet 17. mars 2022 fra et utvalg nedsatt 9. september 2021

(<https://www.regjeringen.no/contentassets/6c4c7be66d5c4a028d86686d701a3a96/f-4475-finansiering-av-universiteter-og-hoyskoler.pdf>)